

8480

AGRARREFORMEN I EESTI

DESS TILLKOMST OCH INNEBÖRD

AV

G. E. LUIGA

Pressattaché vid Estniska
legationen i Helsingfors

Helsingfors 1920

Hufvudstadsbladets Nya Tryckeri

B 8489

REPUBLIC OF ESTONIA
ESTONIAN AGRICULTURE
MUSEUM

cl
15.875

2-
233443

AGRARREFORMEN I EESTI

DESS TILLKOMST OCH INNEBÖRD.

En agrarrevolution.

Konstituerande församlingen i den unga republiken Eesti har beslutat, att för skapande av en jordreserv alla inom republikens gränser befintliga gods jämte samtliga dessa tillhörande jordbruksinventarier skola avhändas sina ägare. Beträffande utbetalande av ersättning samt beloppet av denna ersättning stadgas framdeles genom en speciallag.

De ägarna avhända jordområdena jämte inventarier övergå i republiken Eestis ägo och skola — förutom dem, som användas för allmännyttiga ändamål — utges att med arvsrätt brukas åt dem, som antingen var för sig eller tillsammans med andra odla desamma.

Ovan skisserade beslut innebära en fullständig omvälvning av agrarförhållandena i landet och kan hos den utomstående lätt väcka en avvog stämning mot ifrågavarande omgestaltung, ett tvivel på dess rättmätighet och ändamålsenlighet. I synnerhet kunna svenskar och finländare ha svårt att se saken i dess rätta ljus, enär de äro benägna att bedöma den efter förhållandena i eget land. Men en dylik parallell är alldeles oriktig, alldenstund varken Fjnländ eller Sverige upplevat någonting sådant som Eesti i avseende å agrarförhållandenas utveckling.

På tyskbaltiskt håll talar man om en estnisk *agrarrevo- lution* och vi vilja icke bestrida riktigheten av detta påstående, men anse oss i detta sammanhang böra erinra om att revolutioner icke göras i övermod, utan städse förberedas genom varaktiga historiska missförhållanden, som man underlåtit att avlägsna i rätt tid. Tyskbalterna akta sig vanligen för att åberopa historiska fakta och vilja helst betrakta reformen såsom sådan, lösryckt från sitt historiska sammanhang. Men ifrågavarande lag är icke ett verk, som skapats under några månader av år 1919, utan utgör det naturliga resultatet av en onaturlig utvecklingsprocess, slutakten i ett 700 år långt drama, och kan förstås blott i detta sammanhang. Betraktar man

ENOV
RIIKI
RAAMATUKOGU

TALLINNA KESKRAAMATUKOGU
ARHIIV-
RAAMATUKOGU

Wilhelm Tells död vid Küssnacht särskilt för sig, så är han en usel mördare; i samband med vad som föregått detsamma gör det honom till den firade nationalhjälten.

För att rätt kunna bedöma den sista akten, måste vi därför låta hela den estniska agrartragedien passera revy.

Då orätten utsådes.

Denna sådd vidtog i slutet av det 12:te århundradet, när tyska missionärer kommo till Baltikum med krigarskaror i sitt följte för att omvända inbyggarna till kristendomen. Vid denna tidpunkt stodo esterna ungefär på samma kulturståndpunkt som befolkningen i de skandinaviska länderna, med vilka de stodo i livlig förbindelse; de idkade åkerbruk, boskapsskötsel, biskötsel, jakt och fiske, och krönikeskrivaren (Henricus de Lettis) vet ofta att förtälja om det rika byte: kor, hästar, vax, silver o. s. v., som föll i erövrarnas händer och som bar vittne om det betydande välstånd, vilket rådde bland invånarna. Av påvarna Honorius III och Gregorius IX samt av kejsar Fredrik II tillförsäkrades dem, om de läto döpa sig, trygghet till liv och egendom i högtidliga skyddsbrev „för evig tid“, och dessa löften ha aldrig återtagits. Men ordensbröderna bekymrade sig mycket litet om skyddsbreven, enär varken kejsaren eller påven ägde tillräckliga medel att tilltvinga sig lydnad. Snart nog berättar krönikeskrivaren om „många klagomål“ över plundrade åkrar och ängar och rövade penningar. Dessa klagomål ledde emellertid icke till att det onda stävjades, utan röverierna fortforo på samma sätt.

Då för tiden fanns det tillräckligt med jord för nybyggare, men det krävdes mycket arbete att göra den odlingsbar, och krigarhänderna voro icke vana vid sådant. Dessutom ansågo krigarna dylikt arbete vara under sin värdighet, och då åkerbruksarbetare icke medföljt från Tyskland, funno de det vida bekvämare att fräntaga invånarna de uppodlade åkrarna och låta dem själva bryta sig ny mark. De andliga myndigheterna inskredo emellertid mot detta godtycke, och i det den 8 december 1280 avslutade fördraget mellan biskopen i Reval och vasallerna i Harrien förbundo sig de sistnämnda att icke fördriva bönderna från den av dem innehavda jorden vare sig genom hotelser, slag, böner eller penningar. „Men att dessa stipulationer icke alltid iakttogos, bevisas av det faktum, att vi under den följande tiden ofta finna egendomar på de platser, där ursprungligen byar stått“, säger den till riddarståndet hörande agrarhistorikern A. von Gernet helt försynt.

Alltså blevo bönderna lag- och rättsvidrigt, i trots av kejsarens och påvarnas skyddsbrev och sina egna avtal för-

drivna från sin jord, och dessutom tvingades de att på samma marker verkställa alla arbeten åt de nya herrarna.

Under de följande århundradena hade förhållandena utvecklats därhän, att Polens konung Stefan (under vars herravälde Livland råkat 1561) den 21 november 1586 måste bringa till den livländska adelns kännedom, „att de stackars bönderna förtrycktes så jämmerligen av sina herrar och pålades en så svår tjänsteskyldighet och så gruvliga straff, att något dylikt ännu aldrig varit tillfinnandes i hela vida världen, icke ens bland hedningar och barbarer.“

Då adeln icke ville giva bönderna frihet, blev konungen så uppbragt, att han förklarade alla adelns privilegier ogiltiga, men till följd av sin kort därpå inträffade död kunde han tyvärr icke vidtaga några åtgärder för avhjälpande av de iakttagna missförhållandena. Snart därefter kom landet under svenskt herravälde, och då livegenskapen var okänd i Sverge, fordrade regeringen böndernas frigivande också i Baltikum. Men adeln gjorde hårdnackat motstånd under framhållande av att bonden efter sin frigivning i sitt medfödda hat till godsherrarna skulle sträva att utrota ridderskapet. Regeringen förordnade då om verkställande av undersökning beträffande godsägarnas rätt till sina egendomar och det visade sig, att de flesta på orättmätigt sätt kommit i besittning av sina gods (i Livland mer än $\frac{5}{6}$ av alla godsägare, varvid undersökningarna alls icke utsträcktes till dem, som redan i längre tid innehaft ett gods.)

Tyvärr kunde svenska regeringen icke fullfölja det inledda reformverket, emedan de baltiska provinserna genom förräderi gingo förlorade för Sverge och kommo under Rysslands herravälde. Men något vanns i alla fall: noggrant fastställdes, vilka skyldigheter ålago bönderna, och godsherrarna förbjödos att ställa större fordringar på dem eller att fördriva dem från deras hemman.

Huru dessa reformer uppskattades av esterna, bevisas av den omständigheten, att ännu 200 år senare den svenska tiden av folktraditionen betecknades som „den goda tiden.“

I Ryssland bestod livegenskapen i sin fullständiga form, och därför kunde det icke bliva fråga om ett fortsättande av det svenska reformarbetet, utan läget gestaltade sig tvärtom för esterna svårare än någonsin förut och vart enligt opartiska iakttagares omdöme snart nog olidigare än de ryska böndernas.

Den tysk-baltiska forntidens apologeter vilja visserligen icke medge detta och tro sig kunna vederlägga påståendet genom att hänvisa till det ryska slaveriets hårdhet. Det är självfallet rätt så vanskligt att i detta avseende noggrant avvåga förhållandena i Ryssland och Baltikum mot varandra, men man bör likvisst taga i betraktande, att i det förra landet ingen

skillnad med hänsyn till nationaliteten förstörde motsatsen mellan herre och slav, samt att den slaviska naturen är mera impulsiv och obeständig: den ytterligaste stränghet slår snart om i en höggradig mildhet, varjämte den ryska bonden i sin naturliga undergivenhet har lättare att glömma lidna oförrätter. Annat var förhållandet i Baltikum, där esten av tyskarna betecknades som „omänniska“ (Unmensch) här var det icke så mycket fråga om enstaka fall av grymhet som om ett strängt genomfört system, som icke kände till några eftergifter; och därtill kommer, att esten är känsligare för en honom tillfogad orätt än ryssen och icke så snart glömmet den. Fördenskull skulle det redan ha varit svårare för esterna att bära samma börda som ryssarna. Och dessutom ställde klimatet och jordmånen i Estland helt andra krav på jordens arbetare än i de flesta trakter av Ryssland.

Huru ytterligt hård livegenskapen var i Baltikum, huru fullständigt rättslös den estniska bonden, belyses av följande fakta: Bonden fick överhuvud icke ha någon egendom, allt vad han förfärdigade åt sig själv eller förskaffade sig genom att arbeta på fristunderna (om natten eller om söndagarna), tillhörde uteslutande godsägaren. Att det under dylika förhållanden icke kunde vara tal om någon arvsrätt för barnen, förstås av sig självt; också de alldagligaste husgeråd ända till de minsta småsaker tillföll icke efter föräldrarnas död barnen, utan godsherrarna. Människorna såldes eller byttes mot husdjur (såsom jakthundar, rindhästar m. m.), varvid familjerna utan vidare upplöstes. Ännu i början av 19:de århundradet ingingo i de östtyska tidningarna annonser angående sådana affärer. Svenska regeringen förbjöd godsägarna att döda bönder, men senare togo sig godsägarna åter egenmäktigt samma rätt, och någon rättlig skillnad förefanns icke mellan godsägarens arbetshäst och bonden, utan blott en ekonomisk: djuret måste utfodras, bonden måste försörja sig själv.

Då esterna icke hade glömt, huru de berövats sin jord och sin frihet, då de ännu icke försonat sig med sitt öde och icke ville göra det, utan släkte efter släkte fick i arv en obruten motståndskraft, så rådde ständigt uppror i landet. År 1784 inberättade generalguvernören i Riga till kejsarinnan, att upproret var så utbrett i hela guvernementet, att han icke kände till ett enda gods, som skulle ha undgått detsamma. Under de sista årtiondena av 18:de århundradet och i förra hälften av 19:de århundradet utkämpades flere större „krig“ (i Heiligensee, i Kosch, i Machtern m. fl.), som undertrycktes i blod med tillhjälp av ryska bajonetter. Ofta gjorde de ryska militärmyndigheterna det rätt ogärna. T. ex. i Heiligensee, där 250 bönder skulle bestraffas med 500 käpprapp var, hade kaptenen

låt tit soldaterna förstå, att de icke skulle slå för hårt, då de stackars människorna icke gjort något ont. Och när han efter exekutionen inbjöds till middag på slottet, avböjde han bestämt och förbjöd också soldaterna att taga emot något, emedan „allt dröp av oskyldigt blod.“

Vid mottagandet av dylika rapporter blev ryska regeringen tvungen att rikta sin uppmärksamhet på de baltiska förhållandena och att vidtaga särskilda åtgärder för att skydda de baltiska bönderna. I sådant syfte utfärdades 1804 en *bondeförordning*, enligt vilken all jord, som då innehades av bonden, skulle förbli i hans och hans arvingars okvalda besittning (im unentziehbaren Besitz.) Men 12 resp. 15 år senare — 1816 resp. 1819 — togs denna „obestriddliga, ärtliga besittning“ jämte inventarier ifrån honom utan någon ersättning och tillföll godsägaren.

Under de närmast följande årtiondena förstördes flere folkrika bysamhällen och av den dem tillhörande jorden bildades nya gods eller utvidgades de gamla, varigenom tiotusentals flitiga bönder med sina familjer skoningslöst kastades ut på landsvägen. Några gods uppslukade allena hela kommuner, så att någon bondejord alls icke blev kvar inom deras rämärken. När så regeringen inskred och ville göra slut på dylika riksfarliga förehavanden, förstod ridderskapet dock att driva igenom, att det kunde införliva med godsen ytterligare en hel sjättedel av den jord, som stannat i böndernas ägo (det s. k. Quoteland, ett häftigt omstritt objekt i den nyare baltiska agrarhistorien). Sålunda fortgick förstöringen av böndernas byar ända in i århundradets senare hälft och ledde till en fullständig omvälvning av agrarförhållandena. I de första decennierna av 19:de århundradet kom på 200 årder bönderna tillhörig jord icke mera än 22 årder eller 11 % jordagods, på 1840-talet förhöllo sig de stora godsen till bondejorden redan som 2 : 3, men i senare hälften av samma århundrade som 2 : 1.

Genom „avrundningar“ ha många gods blivit omfångsrikare än några furstendömen i Västeuropa (över 40,000 ha), och därvid äro många gods koncentrerade i enskilda familjers ägo (familjen Stackelberg 44, Ungern-Sternberg 33 o. s. v.) och en enda person kan äga ända till 10 gods.

De som gjorts arv- och rättslösa.

De från hus och hem fördrivna människorna ha mestadels nödgats utvandra — till Ryssland, Krim, Kaukasien, Sibirien o. s. v., där deras antal nu uppgår till över 200,000. De ha grundat över 300 nybyggen, odlat skogsmarker och stepper och tack vare sin idoghet kommit till välstånd. Dessutom funnos i de ryska städerna över 100,000 utvandrare.

De som stannat kvar äro dels arrendatorer, dels hemmansägare, men de allra flesta äro obesuttna.

Arrendeavgifterna voro övermåttan höga och kunde stegras obegränsat. (För åkerjord, betesmarker, höländer och icke odlingsbar jord tillsammans lagna erlades icke sällan i genomsnitt mera än för ren åkerjord i de sydryska guvernementen i det av klimatet gynnade svartmyllebältet.) Åren 1897—1899 måste arrendatorerna erlægga till godsägarna i årligt arrende 10,500,000 rubel, som representera 22 mill. arbetsdagar. Och då uppgår lantbefolkningen till sammanlagt 864,000 personer!

För hemman, som förvärvats genom köp, hade bönderna till år 1900 betalat till godsägarna 60 mill. rubel eller med andra ord uppoffrat 142 mill. dagsverken, men hade dock för detta pris icke kunnat förvärva sig mer än knappt en fjärdedel av hemjorden, medan det mesta av densamma alltjämt var i godsägarnas händer.

Ännu sorgligare än arrendatorernas ställning ter sig situationen för de obesuttna. Enligt ridderskapets uppgifter finnas inom det förra guvernementet Estland 11,992 och i Livland 22,498 bondehemman (V. Tornius, Die Baltischen Provinzen). Då ungefär hälften av Livland hör till Latvia, komma sålunda på Estlands andel knappt 25,000 bondehemman. Dessa uppgifter äro dock något föråldrade, och man uppskattar deras antal för närvarande till i runt tal 40,000. Beräknar man varje hemmansägares familj till 8 personer, återstår (enligt beräkningar, verkställda år 1916) 544,000 personer, som äro hänvisade till jordbruket, men icke ha någon jord att bruka.

Alla dessa människor känna ingen livligare åstundan än att komma i besittning av en bit jord, där de kunde leva och arbeta i trygghet. Huru stark jordhungern är bland de obesuttna, framgår bäst därav, att de vid den stora „agrarreformen“ under senaste århundrade i tiotusental övergingo från luterska till grekisk-ortodoxa trosbekännelsen i förhoppning att då komma sig till jord liksom de ryska bönderna. Då dr Fählmann med anledning därav gjorde föreställningar hos dem, förklarade de öppet: Vi äro också beredda att antaga heden domen, om vi blott få jord.

Ofta hava dessa obesuttna ännu reda på, var deras förfäders gård stått och var de fält äro belägna, som de brukat generation efter generation, och de ha aldrig uppfattat bortdrivningen från hus och hem annorlunda än som röveri och våld. De ha aldrig erkänt expropriationen som en rättslig handling, utan ha alltid varit av den åsikt, att deras fäderne arv på orättmätigt sätt fallit i främmande händer och att de på rättslig väg måste återfå det.

Ridderskapet har nogsamt varit underkunnigt om bönder-

nas tänkesätt. År 1764 lät ridderskapet i Livland, upprört över baron Schoultz von Ascheraden's humana förhållande till sina bönder, upptaga i sina protokoll följande motivering till sin oförsonliga ståndpunkt: „Envar känner den livländska bonden. Envar vet, att han betraktar sin herre som usurpator av hans egendom och ständigt hatar honom.“

Och likvisst har adeln ingenting gjort för att få till stånd en försoning, ehuru detta ställt sig mycket lätt och uppenbart varit dess skyldighet, ty landets förvaltning befann sig fullständigt i adelns händer. Ännu på 1880-talet tilldelade sig ridderskapet epitetet av „landsregering“, därmed angivande sin maktbefogenhet; följaktligen var det ock förpliktadt att sörja för att alla landets söner skulle ha känsla av att rättvisa rådde i landet. Men just däri brast det. Icke det allmänna bästa, utan ståndets egen nytta var ledtråden i allt och man förföljde hänsynslöst alla, som försyndade sig mot detta bud. På grund av att den ovannämnde Schoultz von Ascheraden hållit ett tal, vittnande om välvilja gentemot bönderna, på lantdagen i Riga, ville man kasta ut honom från fönstret, och han blev nödsakad att nedlägga sitt ämbete som lantråd. Likaså voro Fr. Sievers, H. Fölkersahm m. fl. hatade av sina ståndsbröder. Men nu smyckar man nog deras gravar och citerar deras tal och skrifter för att visa, huru den baltiska adeln städse velat böndernas bästa. Likaså påstår man nu, att den baltiska adeln på eget initiativ genomfört viktiga agrarreformer, medan man, då i tiden kampen pågick om dessa reformer, klagade över att regeringen pålagt ridderskapet „moraliska tumskrivar“ för att tilltvinga sig reformerna. Sanningen är, att reformerna företogs under regeringens ihärdiga påtryckning och efter hårdnackat motstånd och därvid gick man alltid så skickligt tillväga, att godsägarna skulle draga den största möjliga fördel och bönderna den minsta möjliga nytta av reformen. Så förhöll det sig med det s. k. upphävandet av livegenskapen, varigenom bonden berövades all sin dittillsvarande rätt till den jord, som var hans „obestriddiga besittning“, och han fullständigt utlämnades åt godsägaren (ty utan dennes tillåtelse fick han icke avlägsna sig från domänen och på sin förra gård fick han ej heller stanna — han var berövad alla medel att skaffa sig en utkomst), så att den berömde naturforskaren K. A. von Baer kunde säga, att esternas definitiva underkuvande fullbordades först med deras s. k. „frigivning“ 1819, och en annan medger, att godsägarna genom denna reform gjorde „en god affär“. Så var det ock i mitten av århundradet, då återigen en sjättedel av bondejorden indrogs.

Icke ens de „moraliska tumskrivarerna“ ha alltid gjort åsyftad verkan. Sålunda ha alla regeringens försök att införa i

Baltikum en självförvaltning, i vilken också bönderna skulle ha del, strandat på grund av ridderskapets motstånd. I Ryssland infördes strax efter livegenskapens upphävande, på 1860-talet, en liberal självförvaltning (semstvo), som väl bestått provet; flere gånger har regeringen försökt att införa denna eller en annan liknande institution också i Baltikum, men städse har ridderskapet förstått att förhindra det genom invändningen, att den estnische bonden ännu icke uppnått den mognad, utveckling och bildning, som gjorde det möjligt för honom att taga del i självförvaltningen. Enligt detta påstående var det till 95 % läskunniga estniska bondeståndet mindre utvecklat och mindre moget för självförvaltning än den ryska bondebefolkningen, som ända till 75 % utgjordes av analfabeter! Och detta påstående har man vidhållit ända till sista tider.

I detta samband skola vi något uppehålla oss vid det tyska ridderskapets

föregivna kulturarbete

i Baltikum. Vanligen gör adeln gällande, att den fört med sig andliga hävor, kristendom och kultur, till esterna, varför det ej är annat än rätt och billigt, att den i gengäld mottagit jordiska ägodelar. Och utöver allt detta var folket den ännu tack skyldigt. Klagomålen över esternas otacksamhet äro ju allmänna från tyskarnas sida.

Att ett folk måste betala evangelierna och kulturen med förlusten av alla sina jordiska ägodelar, den personliga friheten inberäknad, är väl dock en oerhörd fordran. Aldrig ha exempelvis svenskarna i Finland uppträtt med sådana anspråk. Därtill kommer, att ridderskapet överhuvud icke hämtat med sig någon kultur till esterna, d. v. s. icke i den mening, att det skulle varit dess avsikt att uppträda som förmedlare av de västeuropeiska kulturframstegen till esterna. För det första var riddarnas kulturförråd vid deras ankomst till landet rätt obetydligt, och för det andra hade de icke en tanke på att låta esterna få del av vad de möjligen själva sutto inne med. Vad esterna tillägnat sig av dem i fråga om tekniska färdigheter o. dyl., har skett utan deras tillgörande och uppväger på långt när icke vad de gått miste om, då de suekat under deras ok. Att esterna under en fri utveckling hade kunnat tillägna sig den kristna kulturen över Skandinavien lättare, i renare form och med mindre offer, visar oss Finlands historia.

Enskilda tyska pastorer, också enstaka godsägare hava verkligen inlagt förtjänster om den estniska folkbildningen, men i stort sett har ridderskapet icke blott förhållit sig som passiv åskådare, det har t. o. m. ofta motarbetat folkbildningen.

Huru pass mycket de adliga godsägarna bekymrade sig om evangeliets förkunnande bland esterna, visade de bl. a. år 1642, då man hos dem anhöll om understöd för utgivande av en estnisk bibelöversättning. Det livländska ridderskapet svarade, att det var tillfreds med sin tyska bibel och att utgivandet av en estnisk bibel icke angick det.

Den svenska regeringen och svenska kyrkans överhet vannlade sig också om den estniska folkbildningen, men på alla dess välmenade förslag svarade ridderskapet, att esterna såsom omänniskor icke vore i stånd att tillägna sig någon bildning.

Den estniska folkskolans grundläggare, finlandssvensken Bengt Gottfrid Forselius, måste tvenne gånger besöka Stockholm för att hos konungen utverka sig skydd och understöd mot den fientligt stämnda baltiska adeln. Första gången tog han med sig två av sina lärjungar för att personligen övertyga konungen om att esterna icke voro några „omänniskor“ (Ummenschen) utan verkliga människor; han lyckades förträffligt i sitt uppsåt: konungen skänkte åt bägge gossarna ett guldmynt och godsägarna förbjödos att förhindra bondbarnens skolgång. Den gamle Ignati Jaak, den ena av dem som tillsammans med Forselius stått inför konungen i Stockholm, blev efter 40-årig välsignelserik verksamhet som klockare och lärare av sin förre godsherre och senare av dennes änka på rättslig väg återfordrad i livegenskapen jämte sina barn, vilka alla voro bildade människor!

Livegenskapen omintetgjorde alla bildningssträvanden, i det att barnen ända från ungdomen höllos i så strängt arbete, att de varken hade tid eller lust att förkovra sig i vetande. Enligt generalguvernören Skyttes (svensk) vittnesbörd var det också uttryckligen förbjudet för folkets barn att förskaffa sig kunskaper och särskilt var man mån om att de icke skulle undervisas i skrivning; man fruktade, att de då skulle förfärdiga åt sig fripass och fly. Ännu år 1861 ger en godsägare i „Revaler Zeitung“ uttryck åt sin ovilja över att i en del folkskolor undervisades i två onödiga ämnen: skrivning och räkning.

På initiativ av generalguvernören Brown blev det 1765 i lag fastställt, att varje gods måste inrätta och underhålla en folkskola, men år 1816 resp. 1819 genomdrevo godsägarna, att godsen befriades från alla utgifter till förmån för skolorna; till och med för egendomsdrängarnas barn måste bönderna underhålla skolor. Men kontrollen över den av bönderna underhållna skolan förbehöll sig adeln, och den gav nogsamt akt på att undervisning icke meddelades i „onödiga“ ämnen. Man sade: Tabulan gör bonden fräck.

I den ryska semstvo-institutionens kommunalhus hållning intogo utgifterna för kulturella ändamål (för folkskolan och agro-

nomisk upplysningsverksamhet) första rummet och utgjorde ofta över 50 % av alla utgifter, medan det baltiska ridderskapet icke beviljat ens 1 % till skoländamål ur landskassan, till vilken skatterna inflyta också från böndernas jordlotter, ehuru bönderna icke ha ett ord med i laget vid medlens fördelning och icke en gång få veta, huru de använts. Enligt den av det estländska ridderskapet uppgjorda landsbudgeten för trienniet 1911—1913 har av den totala inkomstsumman om 290,642 rubel för skoländamål årligen anvisats blott 2,600 rbl, därav för dövstumsskolan 600 rbl, för blindskolan 200 rbl, för 2 navigationsskolor 200 rbl vardera samt åt 6 byskollärare som belöning för 25-årig tjänstetid 25 rbl vardera.

Dessa siffror tala ett värtaligt språk. Kommentarer äro överflödiga.

Icke en enda ekonomisk rådgivare har ridderskapet anställt för böndernas räkning, först när de estniska småbrukarnas centralförbund under de senaste åren anställt dylika rådgivare, har ridderskapet beviljat understöd för detta ändamål ur landskassan.

Aldrig ha något slags åtgärder ifrågakommit i syfte att bereda mera begåvade ynglingar bland esterna tillfälle att förskaffa sig högre bildning, och bidrag till andra kulturändamål ha givits i form av erbarmligt njugga allmosor. Det är skäl att lägga detta på minnet. Sålunda har ridderskapet förvaltadt den *allmänna landskassan* och varit ytterst sparsamt, när det gällt esternas kulturella strävanden, vilka icke krävde några personliga oppoffringar från tyskarnas sida. Överhuvud måste det medges, att „det första ståndet“ knappast någon annorstädes förhållit sig så likgiltigt till folkets andliga och materiella kultur som i Baltikum.

Men det är ju också begripligt, då adeln här ville upprätthålla sitt härskarmonopol med den motivering, att folket alltjämt var för okunnigt för självstyrelse. Detta har emellertid icke hindrat adeln från att, när det passat i stycket, tala om sin kulturmission, som burit så härliga frukter, att folket var förpliktadt till evig tacksamhet.

Som sagt hava enstaka tyska pastorer, också godsägare och andra ärligt vinnlagt sig om folkbildningen i Eesti, nått vackra resultat och för alltid skapat sig en hedersplats i den estniska kulturhistorien, men de ha utgjort sällsynta undantag, som varken rönt förståelse eller uppmuntran från sina ständsbröder. Fördenskull ha de sistnämnda icke heller rätt att tillgodoräkna sig de förras förtjänster. Ty om nu verkligen något uppnåtts, om man kommit därhän, att det estniska folket nu genomgående är läskunnigt, att man läser böcker och håller sig med tidningar i de avlägsnaste byar, att kurser och föreläsningar äro flitigt besökta, att en ovanligt livlig åstundan efter högre bildning

förefinnes, att procenttalet av personer med högskolebildning är lika stort bland esterna som i Finland och Skandinavien, så har detta skett icke tack vare ridderskapet, utan trots ridderskapet genom att folket självt kämpat en envis kamp och varit outtröttligt verksamt i detta syfte.

Förhindrande av alla reformförsök.

Sedan C. R. Jakobson (1841—1882) ha alla estniska tidningar och publicister (Tönnisson, Päts, Martna, P. Speek m. fl.) betonat lägets farliga anormalitet och hänvisat till nödvändigheten av reformer, men de ha städse utpekats som revolutionärer och utsatts för förföljelse. Och likväl voro esternas fordringar ytterst anspråkslösa: i främsta rummet krävde de rätt till deltagande i landets självförvaltning, en jämnare fördelning av alla skatter och andra allmänna onera på storgodsen och församlingarnas jord, ty hittills hade de nästan uteslutande vältrats på böndernas skuldror och dessa måste t. o. m. hålla domänernas vägar i skick, underhålla skolor för godsarbetarnas barn, taga sig an gamla och orkeslösa arbetare vid egendomarna o. s. v. Dessutom yrkade esterna på att andra förargelseväckande privilegier skulle upphävas, t. ex. godsägarens rätt att föranstalta jaktpartier på de till bönderna sålda markerna, medan dessas ägare icke hade rätt att nedlägga en hare i sin egen trädgård. Men icke ens från sådana företrädesrättigheter, som voro ekonomiskt betydelselösa för dem, ville godsägarna avstå. Deras grundsats var: „Es bleibe alles beim Alten!“ (Må allt förbli vid det gamla! — studentkorporationen Livonias valspråk.)

Icke heller under revolutionsdagarna 1905 framställdes några omåttliga fordringar, om något avhändande av jordgodsen var alls icke fråga. De mest vittgående fordringarna, vilka framställdes av de radikalaste elementen vid det den 27—29 november hållna mötet i universitetets aula i Dorpat, voro: upphävande av samtliga privilegier för egendomarna; tvångsförsäljning av de fortfarande osålda bondehemmanen till av rätten fastställda pris; förbud att uppgöra arrendekontrakt på kortare tid än 12 år; ersättning åt arrendatorerna för nybyggnader och förbättringar; förbud att vråka torpare eller att godtyckligt höja arrendesumman; återförvärvande till församlingarna på ridderskapets bekostnad av alla de jordarealer godsägarna sedan 1849 utan ersättning frantagit bönderna (det s. k. kvotlandet); fördelning bland de obesuttna av all kronan, kyrkorna och klostren tillhörig jord.

Detta var de *vittgående* fordringar, som framställdes av den mest revolutionära församling år 1905. Godsägarna ansågo dem omöjliga att upptaga till diskussion. Enligt deras uppfattning

kunde det icke ges något annat svar på dem än straffexpeditioner. Dessa tillkallades, och bl. a. blevo mötets ordförande Jaan Teemant samt redaktören för „Teataja“, Konst. Päts utan varje förhör dömda till döden. Lyckligtvis räddade sig bägge undan till Finland och sitta nu i konstituerande församlingen såsom representanter för det moderataste partiet „Maaliit“. Sina fordringar av år 1905 vidhålla de, men godsägarna ha först nu insett, att dessa fordringar voro ändamålsenliga och rättvisa och att även godsägarna hade haft nytta av att uppfylla dem.

Men denna insikt ha de tyvärr vunnit för sent.

Slutligen ville de estniska deputeraderna i ryska riksduman genomföra en måttlig agrarreform, som — utan att pålägga godsägarna synnerliga materiella uppoffringar — skulle ha tillfredsställt den mest kännbara hungern efter jord, i det att därigenom några tiotaltusen nya småbruk hade fått till stånd. Regeringen hade godkänt förslaget och duman vid plenum i princip omfattat detsamma, då ridderskapets huvudman, baron Dellingshausen, och lantmarskalken, baron Pilar von Pilchau, trädde emellan, och tack vare deras bemödanden begrovs projektet i kanslierna.

Herrar baroner voro principiellt mot varje tillmötesgående, där det gällde de estniska bönderna. När den bekanta estniska läkaren, dr Fählmann, år 1841 gjorde lantrådet, baron Nolcken, uppmärksam på böndernas olidliga ställning och till förekommande av oundvikliga oroligheter rekommenderade tillmötesgående gentemot dem, svarade baron Nolcken: „Då ha vi bättre medel: vi skola hämta flere ryska bajonetter till landet, då skola de nog bli spaka.“

Oavbrutet krigstillstånd.

Och det gjorde de minsann. De ha alltid betraktat sig som stående på krigsfot med esterna, deras mål har alltid varit de inföddas förtryckande, underkuvande (jfr von Gernet, Tornius m. fl.), något samförstånd ha de aldrig strävat till. Naturligtvis ha ej heller esterna kunnat taga saken annorlunda, och så har kriget pågått i hela 700 år, stundom i akut, men oftare i latent form. Esternas sista stora frihetskamp av allmänna omfattning försiggick år 1343, då också finländare från Åbo skyndade dem till undsättning (men dessvärre kommo för sent). Tyskarna voro först svårt ansatta och ville inleda fredsunderhandlingar, men då esternas ledare förtroendefullt begävo sig till slottet Weissenstein för att underhandla, blevo de på ett förrädiskt sätt bragta om livet, varefter de estniska trupperna, som mist sina ledare, nedgjordes med främmande hjälp. Sedan

dess har det icke mera varit tal om fred. Någon större frihetskamp kunde esterna icke mera organisera, men otaliga smärre „krig“ (de kallades så av folket) utbröto än här, än där. När man från tysk-baltisk sida försöker att framställa saken så, som om livet i det gamla Baltikum varit en patriarkalisk idyll och bönder och godsägare bott sida vid sida i vackraste endräkt, tills den olycksbringande russificeringen började och „nationalistiska uppviglare“ — Jakobson, Grenzstein, Tönisson, Päts m. fl. — uppträdde och upphetsade den fredliga och förnöjsamma befolkningen, så är detta att medvetet föra den allmänna opinionen bakom ljuset. Ty ett sådant vänskapligt förhållande mellan ester och tyskar känner den baltiska historien icke till, det har där aldrig förefunnits, fränsett enstaka undantagsfall, där godsägarens personlighet åstadkom sådant. Redan år 1681, när Sverges konung fordrade av den livländska adeln livegenskapens upphävande, svarade ridderskapet, att detta icke var möjligt, emedan bönderna „i sitt medfödda hat“ då skulle „sträva efter att utrota deras herravälde, så att det trofasta ridderskapet skulle råka i den yttersta livsfara.“

Alltså „medfött hat“ redan 200 år före russificeringen. Visserligen hade det varit en lätt sak att ernå samförstånd med esterna — såsom framgår av de nyssnämnda undantagsfallen. Ty esterna voro underkuvade och hyste inga förhoppningar mer att med egen kraft åter kunna hävda sin rätt. De hade kunnat tillfredsställas med små eftergifter, om de i tyskarnas förhållande till dem hade varseblivit blott ett grand av rättvisa, blott god vilja att utöva den. Men något sådant förmärktes icke. Den baltiska adeln hade icke något sinne för rättvisa gentemot de underkuvade; förvaltningen, polisen, domstolen och kyrkan, allt låg i dess händer och alla dessa institutioner funnos till endast för att trygga adelns herravälde. För adeln passade det överhuvud icke i stycket att sluta fred med esterna, ty dessa måste för tsarregeringens ögon framstå som en hop av upproriska, för att adeln såsom tronens enda stöd skulle kunna behålla sina företrädesrättigheter. Därför ha godsägarna mängen gång själva tillställt bondeoroligheter, varvid de ryska bajonetterna fingo anledning att inskrida, såsom förre guvernören över Estland, furst Sjahovskoj omtalar i sina memoarer.

Sålunda voro bägge parterna i Baltikum medvetna om det rådande krigstillståndet: ridderskapet fordrade av bönderna obetingad underkastelse, men bönderna ha aldrig erkänt tyskarnas härskarrätt.

När därför den tyska militären i februari 1918 besatte Baltikum, var enligt ridderskapets förmenande den tid kommen, då de äntligen kunde oskadliggöra sin halsstarriga motståndare. Landet skulle germaniseras (eingedeutscht werden) så fort sig

göra lät. Pastor Hahn hade utarbetat en detaljerad plan, enligt vilken detta skulle ske inom förloppet av 20 år. Ridderskapet vidtog förberedande åtgärder för att införa 2 1/2 million tyska kolonister „från moderlandet“, varigenom en tysk majoritet skulle skapas bland ester och letter. Av dessa 2 1/2 millioner hade ungefär 1 million bort komma på Eestis andel. Godsägare lovade dem jord (som förvägrats landets egna söner) på utomordentligt gynnsamma villkor. Men icke blott den godsägarna tillhöriga överflödiga jorden ställdes i utsikt för dem, utan koloniseringskommissionerna fingo också *förköpsrätt* vid all privatförsäljning, och därvid voro de icke bundna av det pris privata köpare erbjudit, utan kunde ensidigt och efter eget förgottfinnande bestämma detsamma. Detta privilegium skulle de äga i 40 år, under vilken tid troligen de flesta bondehemman hade kommit i kolonisationskommissionernas händer.

Förordningarna beträffande den tyska kolonisationen i Kurland offentliggjordes av Hindenburg, men de kunde icke utsträckas till Eesti, emedan detta land enligt freden i Brest-Litovsk ännu stod under rysk överhöghet. Därför träffades genast anstalter för att på grund av nationernas självbestämningrätt proklamera Eestis lösryckande från Ryssland och dess anslutning till Tyskland. Då emellertid esterna — såsom adeln mycket väl visste — avgjort voro emot sistnämnda plan, undertrycktes deras yttranderätt genom att alla föreningar upplöstes och tidningar indrogos. I Reval utgavs en ny tidning, som i avseende å vignett och annan typografisk utstyrelsel uppvisade en förvillande likhet med den mest spridda estniska tidningen (Päewaleht), och av de förra tidningarna erhöles några tillåtelse att utkomma, varvid den fordran uppställdes, att de skulle publicera de av tyskarna fabricerade tendentiösa artiklarna, som voro hotfulla mot den estniska självständigheten, *i redaktionell form*, så att pressen icke ens under de svåraste tiderna av Nikolaj I:s regering hade varit föremål för sådana förtrycksåtgärder. Alla självstyrelseinstitutioner avskaffades och kommunernas valda förtroendemän ersattes med lämpligbefunna individer, som ofta voro andligt och moraliskt mindervärda, vilket dock ansågs betyda mindre, blott de yppade tyskvänliga åsikter.

Därpå inkallades det famösa „landsrådet“, som skulle representera „alla lager av befolkningen“ d. v. s. tyskarna ditsände representanter för 1) adeln, 2) storgodsägarna, 3) stadsbefolkningen och 4) prästerskapet; också några estniska bönder, för det mesta f. d. kommunaläldste, ålades att infinna sig bland tyskarna, så att de 3% tyskar i Eesti hade fyra eller femdubbel övertikt gentemot den till 95% uppgående estniska befolkningen.

Men huru skräckslagna de estniska bönderna än voro genom terrorn, inlade de dock enhälligt en motiverad gensaga,

vari de förnekade „landsrådets“ rätt att avgöra frågor av vital betydelse för Eesti, enär landet vid denna tidpunkt redan hade en laglig, genom allmänna val utsedd förvaltande myndighet. Men protesten lämnades obeaktad och beslutet om Estlands anslutning till Tyska riket uppgavs ha blivit enhälligt fattat och motsvara hela befolkningens önsknings, fränsett några i engelsk sold stående bildade element. (Denna avsiktliga lögn spriddes ivrigt i hemlandet liksom utrikes.)

På grund av detta teatraliskt åstadkomna beslut, som icke utgjorde annat än ett grovt och brutalt förhånande av folkviljan, erbjöds sedermera den baltiska hertighatten — efter att den först avböjts av huset Hohenzollern — hertig Adolf Fredrik av Mecklenburg, som jämväl gav sitt samtycke. De av ridderskapet uppställda villkoren voro: alla konstitutionella rättigheter för befolkningen skulle suseras, militärdiktaturen bibehållas och landet styras såsom varande i krigstillstånd, till dess att förtyskningen fullbordats.

Medan man arbetade på förverkligandet av dessa planer utan att besjålas av några överdrivna humanitetshänsyn, utbröt den tyska revolutionen, den tyska militären drog bort och det baltiska ridderskapet stod efter flere århundraden än en gång allena, utan främmande bajoneters hjälp mot folket, som det städse misshandlat och vars dödsdom det just var i begrepp att verkställa.

En utomstående kan omöjligt föreställa sig, vilken oerhörd förbittring fått makt med folket under sommaren 1918, emedan det är omöjligt att beskriva alla de kränkningar och förolämpningar, som man dagligen måste svälja stillatigande. Det var att befara att blodiga excesser skulle komma att försiggå, varför också de ivrigaste förfäktarna av det nya hertigdömet skyndade sig att lämna landet. Men det folk, vilket tyskarna undanhållit rätten till självstyrelse, emedan det ansågs för obildat och ociviliserat, förstod likväl att behärska sig så, att det icke gick till ytterligheter. Det var dock fast beslutet att för framtiden omöjliggöra förverkligandet av sådana planer som dess utdrivande ur landet genom införskaffande av kolonister från utlandet. För sådant ändamål måste de adliga storgodsen likvideras och jorden återbördas åt folket, från vilket det tagits på ett rättsvidrigt sätt.

Därtill kom

kriget mot bolsjevikerna.

Den estniska hären måste först skapas (vid ockupationens början hade de redan existerande estniska regementena blivit upplösta och vid ockupationstidens slut fördes deras vapen till Tyskland eller förstördes). Och dessutom

måste det ju finnas ett mål att kämpa för, ett mål för vilket det lönade sig att offra liv och blod. För ett baltiskt hertigdöme under den tyska adelns diktatur skulle ingen est ha gett sitt liv. Mer än $\frac{3}{4}$ av de estniska soldaterna utgjordes av obesuttna, för vilka bolsjevikerna med rätta framhöll: Varför striden I? Ett fosterland haven I icke, det har godsägarna frångagit edra fäder. Vi vilja giva det tillbaka åt eder, men I striden mot oss, I striden för att godsägaren måtte få behålla edra fäders jord och skörda frukterna av edert arbete!

För att verksamt kunna motarbeta en dylik agitation, måste regeringen giva de i striden utdragande den fasta försäkran, att de framdeles icke mera skulle vara förödmjukade och förölämpade styvbarn i sitt hemland, utan att de som dess söner skulle komma i åtnjutande av full rätt till arvet efter sina fäder.

I vissheten härom drogo esterna ut i kriget, från sextonåriga ynglingar till sextioåriga gubbar, och kämpade i mer än 12 månader segerrikt mot en flerdubbel övermakt. Meddelandet, att godsägaren framdeles icke mera skulle härska över esterna, varken politiskt eller ekonomiskt, gjorde dem omottagliga för bolsjevikernas agitation. Hade de icke besjålats av visshet härom, skulle det ha gått den estniska hären liksom det gick Denikins, Koltjaks och Judenitj' arméer; ett bolsjevistiskt „sovjet“ skulle nu ha makten i Reval och utöva sitt hot mot de finländska och svenska kusterna.

De från landet undkomna anstiftarna av ett baltisk-tyskt hertigdöme spunno emellertid fortfarande sina ränker, intrigerade mot den estniska självständigheten och utspridde det vansinnigaste förtal. De ha icke aktat för rov att i sin i tryck publicerade tidningskorrespondens „Stimmen aus dem Osten“ framkomma med påståendet, att esterna knappt rört ett finger för att befria sitt hemland, att alla militära framgångar uteslutande vore att tillskriva den tyska „baltiska bataljonen“, de finländska frivilliga och ryska nordarmén.

Den nya agrarlagen.

Det slutliga avgörandet i agrarfrågan var förbehållet konstituerande församlingen. Vid valen till densamma var storgodsens likvidation huvudfrågan. Ju radikalarare utfästelser partierna gjorde i denna fråga, ju flere anhängare vunno de. Sålunda kom det sig, att de tre socialistiska vänsterpartierna besatte 78 platser i konstituerande församlingen, medan de fem borgerliga partierna besatte blott 42.

Efter långa och delvis rätt stormiga debatter antogs den 10 oktober 1919 agrarlagen i tredje läsningen, enligt vilken alla riddargods jämte dem tillhörig jordbruksinventar avhändes sina

ägare och förklarades för statsegendom. De hittillsvarande ägarna skola utbekomma en gottgörelse, som för inventariernas vidkommande beräknas efter de år 1914 gängse prisen*), medan ersättningen för jorden skall fastställas genom en särskild lag. (Annan än jordbruksinventar fråntages icke ägarna. Om den förre ägaren erhåller jord att bruka, avhändas honom icke heller de levande och döda *jordbruksinventarier*, som äro erforderliga för inrättande av ett nytt jordbruk.) Den ägarna fråntagna jorden utges att med arvsrätt brukas eller på viss tids arrende åt dem, som själva eller tillsammans med andra bruka densamma.

Detta är det väsentliga av den nya agrarförfattningen. Det förtjänar att tilläggas, att intill nyåret 1920 redan utstakats 3,530 bondehemman med en sammanlagd areal om 76,169 ha och att utskiftningen av samtliga gods kommer att vara genomförd inom 4—6 år. Ända till dess skiftet verkställs, få godsens arrenderas, varvid företräde gives de förra bebrukarna, såvida icke deras gods på grund av vanskötsel ställts under ministeriets kontroll och om de icke haft del i stämplingar mot republiken Eesti.

Slutord.

Sålunda har den estniska agrarlagen kommit till stånd. Den är icke framsprungen ur de estniska politikernas radikalism, utan utgör följden av en gången tids orättvisor och den baltiska adelns oförnuftiga konservatism. Den vinner icke heller hos esterna odelat erkännande. Förvisso äro alla lager av det estniska folket ense om dess grundprincip, likvideringen av storgodsens. När det på senaste tid från tysk-baltiskt håll gjorts försök att framställa saken så, som om „Maaliitpartiet“ överhuvud motsatte sig lagen, och som stöd för detta påstående anföras enstaka artiklar eller satser ur några mindre lästa tidningar, kan däremot invändas, att just ifrågavarande parti före valen utgav en flygskrift, vari det utfäste sig att skapa 40,000 nya småbruk av de adliga storgodsens och att partiet i konstituerande församlingen förklarade sig principiellt omfatta lagen. Men i fråga om detaljer äro åsikterna delade. Meningsskiljaktigheterna framträda i synnerhet i två punkter.

För det första ville de borgerliga partierna omedelbart lösa frågan om utbetalande av ersättning i alla dess detaljer. Men någon enighet kunde icke fås till stånd; „Maaliit“ föreslog „skälig gottgörelse“ utan att närmare ange, vad därmed avsågs; folkpartiet ville ersätta det arbete och de kostnader, som nedlagts på jordens försättande i sitt nuvarande odlingsbara

*) Därvid beräknas en rysk rubel till 20 estniska mark.

skick, medan själva jorden icke skulle ersättas; arbetspartiet var villigt att utge ersättning till ett belopp, motsvarande de i jordeböckerna upptagna skulderna, men då enighet icke kunde ernås, föreslog partiet, att frågan framdeles skulle regleras genom en särskild lag. Mot varje gottgörelse röstade socialdemokraterna och socialrevolutionärerna med sina 48 representanter, alltså en minoritet av konstituerande församlingen, medan majoriteten principiellt är för ersättning.

För det andra ville de borgerliga partierna icke indraga alla gods samtidigt och fullständigt, utan detta borde ske småningom, enär utskiftandet av en så stor areal som alla gods tillsammansantagna erfordrade flere år och icke kunde genomföras med ens. Genom att på en gång indraga alla gods kunde man enligt deras åsikt framkalla en nedgång i landets totalproduktion och föranleda svårigheter för folkförsörjningen. Men det stora flertalet i konstituerande församlingen och av hela befolkningen var av den åsikt, att det efter de erfarenheter det estniska bondeståndet gjort av sitt lidandes historia och särskilt efter vad det upplevat under ockupationstiden icke vore möjligt att låta godsägarna kvarstanna på sina gods, alldenstund därigenom oöverskådliga svårigheter skulle uppstå icke blott med avseende å agrarreformen, utan ock i fråga om statens självständighet. Man längtade efter att få andas ut efter århundradens marritt och var beredd att möta alla svårigheter, av vilket slag de vara månne, blott huvudsyftet uppnåddes.

Så tänkte befolkningens stora flertal, och i den saken stod intet att tillgöra.

Endast med vapenmakt hade det varit möjligt att framtvunga ett avgörande i annan riktning, men det förstås av sig självt, att ingen estnisk statsman skulle ha riktat vapnen mot sitt folk. Och dessutom existerade ingen sådan makt. Visserligen försökte anhängarna av idén om ett tysk-baltiskt hertigdöme att skapa en dylik makt i form av „Landeswehr“ och Bermondts trupper, men försöken misslyckades.

Så har vår nya agrarförfattning kommit till. Beträffande dess ändamålsenlighet kan man vara av olika åsikt, men betraktar man frågan i dess historiska sammanhang, måste det medges, att någon annan lösning icke mera var möjlig år 1919. Tidigare hade det varit möjligt, om man hade genomfört de reformer, som påyrkades av Jakobson, Tönnisson, Päts m. fl. Hade ridderskapet icke omintetgjort reformprojektet i duman, hade det åtminstone sommaren 1918 visat, att det velat unna esterna såsom likaberättigade medborgare i det gemensamma hemlandet en plats i solen vid sidan av sig självt — ja, då hade mångt och mycket sett annorlunda ut. Men nu var handlingen i dramat så invecklad och hade fortskridit så långt, att

ett annat slut var otänkbart. Den som icke är nöjd med slutakten, må göra regissörerna ansvariga därför.

Författaren till dessa rader är av den åsikt, att ett och annat gärna kunnat vara annorlunda i den nya lagen, men han kan icke tillerkänna kritikerna från tysk-baltiskt håll rätt att — såsom ofta hänt — påstå, att sådana omvälvningar på agrarväsendets område ännu aldrig förekommit i något land — frånsett det bolsjevistiska Ryssland, eller att förlikna reformen vid Nabots vinberg, såsom en del tyska tidningar gjort. I själva Baltikum har man nog fordom gått mera skoningslöst tillväga. Ty om också ifrågavarande reform åsamkar godsägarna en del förluster och nödgar dem att uppgiva många bekväma vanor, så är deras läge dock på långt när icke så svårt och beklagansvärt som de tiotusende familjefäders, vilka enligt tidigare av godsägarna stiftade lagar blevo utkastade på landsvägen från de hus, de själva byggt, och från de tegar, deras förfäder brutit upp och plöjt från släkte till släkte, och det utan egen förskyllan och utan att alls få någon gottgörelse.

Man må bedöma gångna tiders handlingar huru som helst, som obestriddliga fakta kvarstå:

1) De tyska nykomlingarna hava med våld fråntagit de estniska infödingarna den av dem brukade jorden utan att ersätta dem därför.

2) Detta skedde ingalunda enligt dåtida lagar och rättsbegrepp, utan i strid mot dem och med negligerande av de av dem själva ingångna förbindelserna, såsom bevisas av påvarnas bullor, kejsar Fredrik II:s skyddsbrev samt uttalanden av polska och svenska konungar ävensom av talrika andra sakkunniga. Godsherrarna ha egenmäktigt infört sitt tvångsherravälde och småningom utverkat sig konungarnas sanktion, för det mesta genom att övergå till en annan regering, när den förra ville vidtaga reformer till böndernas förmån. Därigenom kunde emellertid orätt icke förvandlas till rätt, och folkets stora flertal har aldrig erkänt rättmätigheten av dessa handlingar.

3) Vid alla följande reformer har man icke heller någonsin tagit hänsyn till folkets rättskänsla.

4) Om också icke de nuvarande godsägarna kan läggas till last, vad deras förfäder gjort sig skyldiga till, så är det obestriddigen deras fel, att de icke sökt att uppnå samförstånd med esterna, då tiden varit gynnsam därför, utan hårdnackat omintetgjort alla av esterna gjorda reformförsök, som kunnat leda till en överenskommelse i godo. Deras vanvettiga strypningspolitik mot esterna under ockupationstiden kan av intet rättfärdigas. Måste de nu uppskära vad deras förfäder sätt, så är det en galenskap att skymfa esterna fördenskull.

Det vore likvisst förfelat att fördenskull stämpla den här omtalade agrarlagen som ett uttryck av hämndlystnad: hämnden vill tillfoga sitt offer mera ont än hon själv lidit. Och detta åsyftar oftanämnda lag icke (det vore i detta fall icke heller möjligt); den går överhuvud icke ut på att tillfoga någon skada, utan vill tvärtom, så gott sig göra låter, undvika sådant; den kräver ännu icke heller på långt när full upprättelse för lidna oförrätter; den vill blott i så vidsträckt mån som möjligt avlägsna följderna av tidigare ogärningar och orättvisor — eller för att tala med de tyska tidningarna: den vill återge åt Nabots barn deras faders vingård.

Helsingfors, den 2 april 1920.

För inbesparande av utrymme hava hänvisningar till källskrifterna utelämnats. En källförteckning skulle ock ha varit till ringa båtнад, emedan hithörande litteratur är svåråtkomlig. Lättare tillgängliga äro blott A. Tobien, *Die Agrargesetzgebung Livlands* (Berlin, 1899) och A. v. Gernet, *Geschichte und System des bäuerlichen Agrarrechts in Estland* (Reval 1901), vilka bägge verk rätt utförligt behandla lagstiftningen i 19:de århundradet, men uteslutande ur ridderskapets synpunkt, med fullständigt ignorerade av den andra parten, bönderna. Likväl erhålles också ur dessa arbeten värdefullt material.

I främsta rummet böra ytterligare nämnas:

Henricus de Lettis, *Origines Livoniae*. (Francofurti et Lipsiae, 1740).

Balth. Russow, *Nye Lyfflendische Chronica*. (Rostock, 1578.)

Chr. Kelch, *Lieflandische Historia*. (Revall, 1695.)

G. Merkel, *Die Letten* (Leipzig, 1800).

Samson-Himmelstiern, *Historischer Versuch über die Aufhebung der Leibeigenschaft in den Ostseeprovinzen*. (Dorpat, 1838.)

Der Ehste und sein Herr. *Zur Beleuchtung der ökonomischen Lage und des Zustandes der Bauern in Ehstland, Von einem, der weder Ehste, noch dessen Herr ist*. (Berlin, 1861). (Viktigt, emedan det är skrivet av en opartisk iakttagare — T. Blagovestjenski!)

Dr. Adolf Agthe, *Ursprung und Lage der Landarbeiter in Livland* (Zeitschrift für die Gesamte Staatswissenschaft, herausgegeben von Dr. K. Bücher. Ergänzungsheft XXIX Tübingen 1909.)

Rättelser:

Sid. 4, rad 27 uppiifrån står: östtyska bör vara: tyskbaltiska.
 „ 13, „ 11 nedifrån står: tillställt „ „ speglat.

SL
15.895